

Облік та оподаткування

УДК 336.22

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20379447>

**Податковий комплаєнс як інструмент ефективного податкового
адміністрування: характеристика та актуальні аспекти**

Назаренко Інна Миколаївна,

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

<https://orcid.org/0000-0003-0874-199X>

Кардашева Аліна Андріївна,

асистент кафедри обліку і оподаткування

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

<https://orcid.org/0009-0001-1421-5737>

Прийнято: 12.05.2026 | Опубліковано: 25.05.2026

Анотація. У сучасних умовах особливої значущості набуває дотримання законодавчих вимог щодо забезпечення прозорості ведення господарської діяльності, своєчасного виконання податкових зобов'язань перед державою та зниження ризиків ухилення від оподаткування. Наукове дослідження спрямоване на обґрунтування актуальності податкового комплаєнсу в сучасному бізнес-середовищі, визначенні його функціональної місії, стратегічних векторів розвитку у практичному аспекті. Мета статті - узагальнення теоретико-методичних засад податкового комплаєнсу та обґрунтування його ролі у системі сучасного податкового адміністрування. Для досягнення поставленої мети були використані наступні методи дослідження: логічного аналізу (для дослідження

сутності податкового комплаєнсу, визначення його основних характеристик та ролі у системі податкового адміністрування); систематизації (для впорядкування наукових підходів до трактування податкового комплаєнсу, а також узагальнення основних чинників, що впливають на рівень дотримання податкового законодавства); узагальнення (для опису основних тенденцій розвитку податкового комплаєнсу, визначенні його ролі у забезпеченні добровільного виконання податкових зобов'язань, а також формулюванні висновків щодо необхідності впровадження ефективних комплаєнс-механізмів у сучасну практику податкового адміністрування); графічного зображення (для наочного представлення окремих елементів системи податкового комплаєнсу та наочної візуалізації його теоретичної моделі функціонування, розвитку в сучасних умовах господарювання). У процесі дослідження визначено, що впровадження ефективних механізмів податкового комплаєнсу сприяє підвищенню рівня податкової дисципліни, розвитку податкової культури та формуванню належного рівня добровільного виконання податкових зобов'язань. Узагальнено функції досліджуваного інструменту та окреслено контури його розвитку в стратегічній перспективі.

Результати досліджень підтвердили, що податковий комплаєнс є ефективним інструментом податкового адміністрування, спрямованим на забезпечення узгодження інтересів держави та платників податків шляхом добровільного дотримання податкового законодавства, мінімізації податкових ризиків, підвищення ефективності фіскального управління, забезпечення стабільності бюджетних надходжень.

Ключові слова: податки, платники податків, податкова культура, ризики.

Tax compliance as a tool for effective tax administration: characteristics and current issues

Inna Nazarenko,

D. Sc. in Economics, professor, head of the accounting and taxation department,
Sumy National Agrarian University, Sumy
<https://orcid.org/0000-0003-0874-199X>

Alina Kardasheva,

Assistant at the department of accounting and taxation,
Sumy National Agrarian University, Sumy
<https://orcid.org/0009-0001-1421-5737>

Abstract. In today's environment, compliance with legal requirements regarding the transparency of business operations, the timely fulfilment of tax obligations to the state, and the reduction of tax evasion risks has become particularly important. The scientific research is aimed at substantiating the relevance of tax compliance in the modern business environment, defining its functional mission, and strategic development vectors in a practical aspect. The aim of the article is to summarise the theoretical and methodological foundations of tax compliance and to justify its role in the modern tax administration system. To achieve this objective, the following research methods were employed: logical analysis (to examine the essence of tax compliance, identify its key characteristics and role within the tax administration system); systematisation (to organise scientific approaches to the interpretation of tax compliance, as well as to summarise the main factors influencing the level of compliance with tax legislation); generalisation (to describe the main trends in the development of tax compliance, determine its role in ensuring voluntary fulfilment of tax obligations, and formulate conclusions regarding the need to introduce effective compliance mechanisms into modern tax administration practice); graphical

representation (to provide a visual presentation of individual elements of the tax compliance system and a visualisation of its theoretical model of functioning and development in the current economic environment). The study found that the implementation of effective tax compliance mechanisms contributes to improving tax discipline, developing a tax culture and fostering an appropriate level of voluntary compliance with tax obligations. The functions of the instrument under study have been summarised and the contours of its development from a strategic perspective have been outlined.

The research findings confirm that tax compliance is an effective instrument of tax administration aimed at ensuring the alignment of the interests of the state and taxpayers through voluntary compliance with tax legislation, minimising tax risks, enhancing the efficiency of fiscal management, and ensuring the stability of budget revenues.

Keywords: taxes, taxpayers, tax culture, risks.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення особливої актуальності набуває питання дотримання вимог законодавства щодо прозорості ведення бізнесу, своєчасного здійснення розрахунків з державою щодо сплати податків та мінімізації ризиків ухилення від оподаткування. Податковому законодавству на сьогодні властиві постійні зміни, що, відповідно, потребує впровадження ефективних механізмів контролю за правильністю нарахування, декларування та сплати податків, використання дієвих зовнішніх інструментів, спрямованих на своєчасне, повне та правильне виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань. Тому особливої актуальності набуває питання досліджень податкового комплаєнсу, імплементація якого на практиці буде спрямована на підвищення рівня податкової дисципліни, розвиток податкової культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дотримання податкового законодавства, розвитку податкової культури та податкового

комплаєнсу на сьогодні знаходять свої відображення як у наукових працях вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Siglé M.A., Goslinga S., Speklé R.F. наголошують, що за останні два десятиліття податкові органи в усьому світі впровадили підходи до співпраці у сфері дотримання податкового законодавства для підвищення рівня податкової дисципліни корпорацій. Ці підходи відкривають можливість для податкових органів та корпоративних платників податків відмовитися від конфронтаційних відносин і натомість встановити більш конструктивний та заснований на співпраці спосіб роботи [19]. Слушним є аргумент Крупки М., Ткачика Ф., що проблематика податкового комплаєнсу як пріоритетного інструменту оптимізації адміністрування податкових платежів і мінімізації ризиків дедалі більше зацікавлює суб'єктів фіскального простору у подальшому його розвитку через логічний симбіоз мотивів, стимулів платників податків, що спонукають їх дотримуватися вимог податкового законодавства [7].

Питання щодо уточнення сутності та ідентифікації підходів до впровадження податкового комплаєнсу залежно від розміру підприємства узагальнено в наукових працях Леги О., Безкровного О., Ромаш Д., Шевченка А., Турченко А. [9]. Дослідження Осаволук О. також спрямовані на обґрунтування теоретичних аспектів та законодавчого закріплення податкового комплаєнсу [12]. Враховуючи, що на розвиток податкового комплаєнсу вплив здійснює процес діджиталізації, відповідно, дослідження даного питання знайшло узагальнення у науковій праці Пуголовка І. [16]. Удосконалення теоретичних і практичних аспектів формування системи комплаєнс-контролю детально досліджували Карпушенко М., Карпушенко О. [4]. Крім того, обґрунтуванню сутності терміна «податковий комплаєнс» та конкретизації його теоретичної конструкції були присвячені наукові дослідження Бойко С., Дем'яненко Т., Корнієнко М. [1]. Колективом авторів Гнедіною К. та Нагорним П. розроблено загальну модель податкового комплаєнсу, яка передбачає виокремлення концептуального, організаційного, методологічного та технологічно-

процесового рівнів. Кожен рівень запропонованої моделі містить певний перелік методів та процедур, реалізація яких є необхідною задля ефективного використання податкового комплаєнсу з метою забезпечення податкової безпеки підприємства [3].

Результати проведених досліджень засвідчують наявність взаємозв'язку податкового комплаєнсу з податковою культурою, що у сукупності формує основу ефективного функціонування податкової системи держави. Взаємозв'язок між податковою культурою та податковим комплаєнсом проявляється у тому, що високий рівень податкової культури сприяє формуванню добровільної податкової поведінки та зменшує ризики ухилення від оподаткування. Питання щодо розвитку податкової культури знайшли відображення у наукових працях Мельник Л. [10], Назаренко І., Кардашевої А. [11], Трещова М. [17], Краєвського В. та Мещеряков М. [6], Прокопенко І., Іванишиної О. [14, 15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій скарбниці існує значна кількість наукових праць, які безпосередньо присвячені дослідженню сутності, значення податкового комплаєнсу. Проте, питання не втрачає своєї актуальності на сьогодні. Попри постійне вдосконалення механізмів податкового контролю, в Україні зберігається значний рівень податкових ризиків, наявність ситуацій, пов'язаних з ухилення від сплати податків, тінізації економіки та недостатнього рівня добровільного виконання податкових зобов'язань. Необхідність дослідження сутності, характеристик та актуальних аспектів застосування на практиці податкового комплаєнсу обумовлена потребою підвищення ефективності податкового адміністрування, забезпеченням стабільності бюджетних надходжень та формуванням високого рівня добровільного виконання податкових зобов'язань у сучасних економічних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою наукової статті є узагальнення теоретико-методичних засад податкового комплаєнсу як інструменту

ефективного податкового адміністрування, а також обґрунтування його ролі у забезпеченні узгодження інтересів держави та платників податків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи ідентифіковану проблематику дослідження, вважаємо за доцільне результати дослідження в першу чергу сфокусувати на розкритті сутності податкового комплаєнсу.

Комплаєнс - це відповідність будь-яким внутрішнім або зовнішнім вимогам чи нормам. У контексті дослідження, комплаєнс - це ступінь виконання платниками податків своїх зобов'язань щодо сплати податків та зборів [8]. Податковий комплаєнс – це сучасний підхід до взаємодії між ДПС та платниками податків, оскільки його функціональне призначення спрямоване на управління податковими ризиками, відкритий діалог і підтримку бізнесу, щоб платники могли виконувати свої податкові обов'язки своєчасно та без порушень [13]. Він допомагає зменшити фінансові ризики для компаній, а також регулює відповідність діяльності компанії податковим та іншим законодавчим нормам [18]. Відповідно, одним із показників ефективності податкового комплаєнсу є те, що він допомагає вчасно виявляти та оцінювати податкові ризики. Якісний підхід до управління податковими ризиками в умовах правового режиму воєнного стану сприятиме динамічності й ефективності реалізації фіскальної функції органами Державної податкової служби України [7]. Бортняк К., Добрянська Н. виокремлюють наступні особливості комплаєнс-контролю як податкової процедури: 1) особливий суб'єктний склад, оскільки процедуру може ініціювати та супроводжувати суб'єкт владних повноважень (державний податковий орган) щодо приватного суб'єкта (платника); 2) чітко визначене нормативне регулювання меж та етапів реалізації зазначеної процедури; 3) стадійність зазначеної процедури, початок якої припадає на включення платника податків до переліку сумлінних, основний етап – це моніторинг [2].

На рис. 1 узагальнено характеристику податкового комплаєнсу як інструменту ефективного податкового адміністрування.

Характеристика податкового комплаєнсу як інструменту ефективного податкового адміністрування

Податковий комплаєнс - інтегрована складова системи податкового адміністрування, що охоплює сукупність взаємопов'язаних механізмів, інструментів і процедур організаційного, правового, економічного, контрольного характеру, спрямованих на забезпечення належного рівня дотримання податкового законодавства платниками податків, своєчасне виявлення, оцінювання податкових ризиків, а також застосування превентивних і контрольних заходів щодо їх мінімізації та недопущення деструктивного впливу на фінансову стабільність суб'єктів господарювання і податкову систему держави.

Метою податкового комплаєнсу є створення ефективної системи податкового адміністрування, орієнтованої на забезпечення повного та своєчасного виконання податкових зобов'язань платниками податків, зниження рівня податкових правопорушень та мінімізацію податкових ризиків шляхом застосування комплексу організаційних, правових, економічних і контрольних інструментів.

Завдання податкового комплаєнсу: забезпечення дотримання норм податкового законодавства; своєчасне виявлення та мінімізація податкових ризиків; запобігання ухиленню від сплати податків і фінансовим правопорушенням; удосконалення механізмів податкового контролю; забезпечення прозорості податкових процедур; підвищення ефективності комунікації між податковими органами та платниками податків; формування високого рівня податкової культури, податкової дисципліни та ін.

Особливості податкового комплаєнсу: законність; системність; ризик-орієнтованість; превентивність; прозорість; адаптивність; цифровізація.

Рис. 1. Характеристика податкового комплаєнсу як інструменту ефективного податкового адміністрування

*Джерело: складено авторами з урахуванням матеріалів [1, 2, 3, 5, 13].

Досліджуючи значення та роль податкового комплаєнсу в системі корпоративного податкового менеджменту, Гнедіна К. та Нагорний П. ідентифікують такі його основні функції: управління податковими ризиками; зростання прибутковості шляхом обмеження податкового навантаження за допомогою легальних методів; планування подальшої діяльності з урахуванням податкових аспектів; формування позитивного іміджу суб'єкта господарювання у регулюючих органів; підтримка позитивної податкової дисципліни [3].

Враховуючи багатогранність та функціональне призначення податкового комплаєнсу в сучасних умовах, доцільно розглянути більш розширений спектр функцій (рис. 2).

Функції податкового комплаєнсу

Контрольна функція (полягає у здійсненні моніторингу дотримання податкового законодавства та виявленні порушень у сфері оподаткування)

Превентивна функція (спрямована на попередження податкових правопорушень шляхом мінімізації ризиків та підвищення рівня обізнаності платників податків)

Регулятивна функція (забезпечує впорядкування податкових відносин та стабільність функціонування податкової системи)

Інформаційна функція (передбачає формування інформаційної бази щодо податкової поведінки платників податків та оцінки податкових ризиків)

Мотиваційна функція (полягає у стимулюванні добровільного виконання податкових зобов'язань через створення прозорих і зрозумілих умов адміністрування податків)

Аналітична функція (спрямована на оцінку ефективності податкової політики, аналіз податкових ризиків та прогнозування рівня податкових надходжень)

Рис. 2. Функції податкового комплаєнсу

*Джерело: складено авторами з урахуванням матеріалів [3, 5, 13].

Беззаперечним є факт, що сучасна податкова система поступово змінюється, переходячи від моделі виключно контролю до підходу, що передбачає запобігання можливим порушенням. Одним із ключових інструментів таких змін є впровадження комплаєнс-підходу - системи, спрямованої на своєчасне виявлення та мінімізацію податкових ризиків. Найчастіше такі ризики виникають через технічні помилки, несвоєчасне подання звітності, прострочення податкових платежів або неправильне відображення даних у деклараціях. У багатьох випадках порушення пов'язані не зі свідомими діями, а з недостатньою обізнаністю або складністю податкових процедур. Основною метою комплаєнс-підходу є створення умов, за яких платники можуть своєчасно отримувати необхідну інформацію, уникати помилок та працювати у зрозумілому й передбачуваному податковому середовищі [5].

Функціональна місія податкового комплаєнсу спрямована не тільки на забезпечення контрольного процесу щодо дотримання податкового законодавства, а й в прогнозуванні потенційних порушень, аналізі ризикових операцій та запобіганні фінансових втрат як для держави, так і для суб'єктів господарювання. Адже, податковий комплаєнс передбачає аналіз і класифікацію

податкових ризиків залежно від ступеня їх впливу на фінансовий стан підприємства та бюджетні надходження; дозволяє своєчасно реагувати на зміни податкового законодавства; стимулює добровільне виконання податкових зобов'язань та зменшує ймовірність ухилення від сплати податків; формує базис для оперативного виявлення можливих порушень податкового законодавства, неточностей у звітності та ризикових фінансових операцій. Сучасні тенденції цифровізації, розвиток електронного адміністрування податків, інтеграція міжнародних стандартів контролю та формування ризик-орієнтованої моделі податкового управління створюють передумови для підвищення ефективності комплаєнс-системи. На рис. 3 узагальнено стратегічні вектори розвитку податкового комплаєнсу.

Ідентифікація стратегічних векторів розвитку податкового комплаєнсу

Цифровізація комплаєнс-процедур, яка передбачає максимальну інтеграцію електронних сервісів податкового адміністрування, автоматизованих систем моніторингу податкової звітності та використання технологій Big Data для обробки значних масивів податкової інформації, що сприятиме посиленню оперативності процесу ідентифікації податкових ризиків та мінімізації впливу людського фактору щодо їх виникнення

Використання можливостей штучного інтелекту та предикативної аналітики для прогнозування виникнення потенційних податкових ризиків, визначенні превентивних способів їх мінімізації

Розвиток ризик-орієнтованої моделі податкового адміністрування, заснованої на автоматизованому ранжуванні платників податків відповідно до рівня податкових ризиків, що сприяє підвищенню ефективності контрольних процедур, оптимізації ресурсного забезпечення діяльності контролюючих органів та концентрації управлінських і контрольних заходів на найбільш високоризикових секторах економіки

Розвиток електронних кабінетів платників, онлайн-консультацій та цифрових платформ, що сприятиме модернізації процедур податкового комплаєнсу

Удосконалення податкового контролю з урахуванням норм міжнародних цифрових стандартів щодо цифрової трансформації податкових систем, що сприятиме забезпеченню уніфікації підходів до податкового комплаєнсу на глобальному рівні

Рис. 3. Ідентифікація стратегічних векторів розвитку податкового комплаєнсу

*Джерело: складено авторами.

На рис. 4 подано теоретичну модель функціонування інструменту податкового комплаєнсу та напрямів підвищення його ефективності в сучасних умовах господарювання.

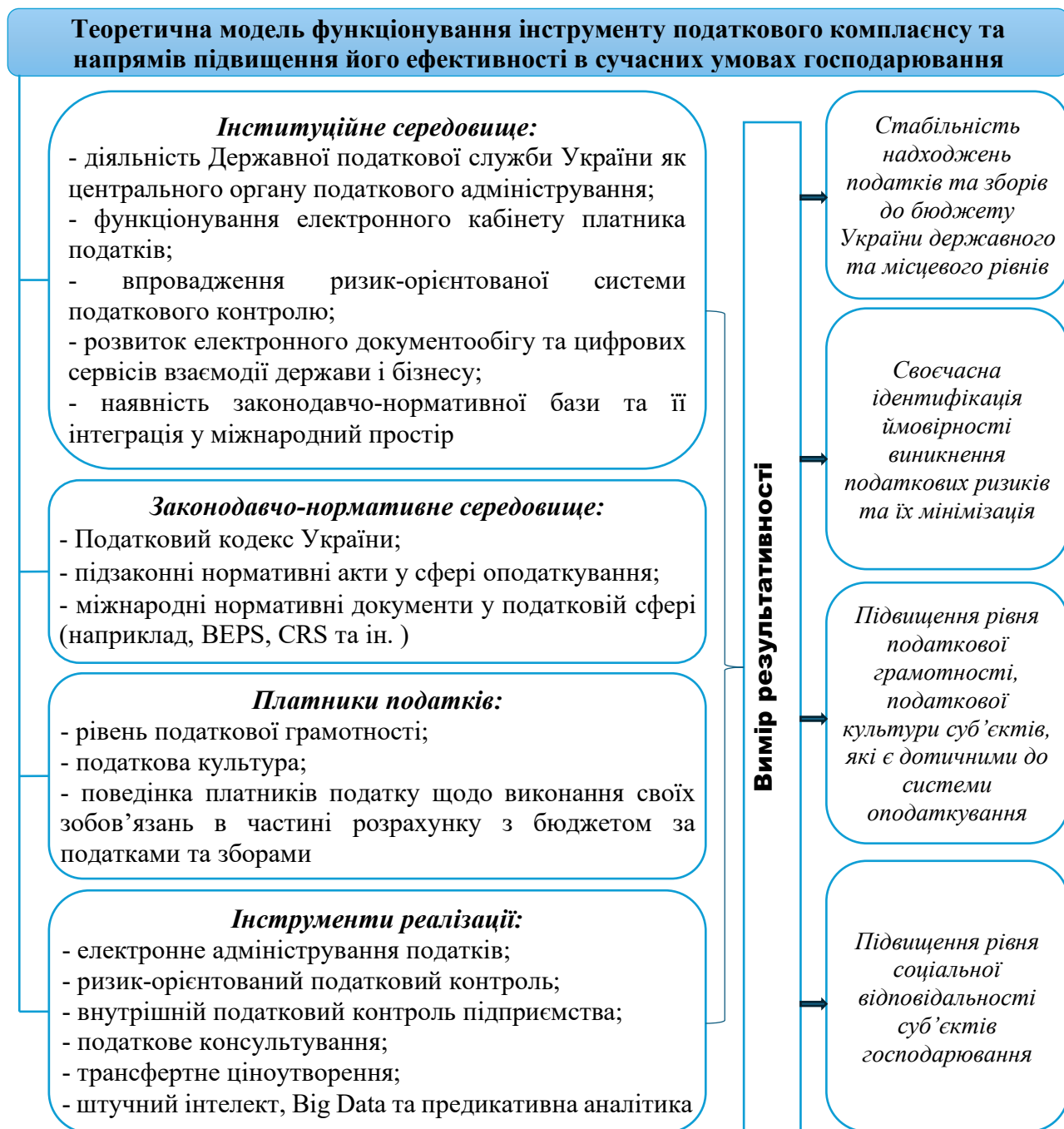

Рис. 4. Теоретична модель функціонування інструменту податкового комплаєнсу та напрямів підвищення його ефективності в сучасних умовах господарювання

*Джерело: складено авторами.

Подана модель засвідчує свою актуальність, адже продукування її результатів, яким властивий практичний характер, полягає у стабілізації надходжень податків та зборів до бюджету України державного та місцевого рівнів; своєчасній ідентифікації ймовірності виникнення податкових ризиків та їх мінімізації; підвищенні рівня податкової грамотності, податкової культури суб'єктів, які є дотичними до системи оподаткування, та рівня соціальної відповідальності суб'єктів господарювання.

Висновки. Результати досліджень засвідчують, що податковий комплаєнс є ефективним та дієвим інструментом у системі оподаткування, адже його цільова спрямованість орієнтована на забезпечення узгодження інтересів держави та платників податків на засадах добровільного дотримання податкового законодавства, прозорості та ризик-орієнтованого контролю. Зазначені аргументи підтверджує запропонована авторами теоретична модель функціонування інструменту податкового комплаєнсу та напрямів підвищення його ефективності в сучасних умовах господарювання, адже реалізація її положень забезпечує продукування низки позитивних ефектів практичного спрямування.

Список використаних джерел

1. Бойко С.В., Дем'яненко Т.Є., Корнієнко М.В. Теоретична архітектура податкового комплаєнсу платника податків. *Ефективна економіка*. 2023. №11. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.11.65.

2. Бортняк К., Добрянська Н. Правове регулювання комплаєнс-контролю як новітньої форми взаємодії податкових органів з платниками. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 325 – 329. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.49>.

3. Гнедіна К., Нагорний П. Податковий комплаєнс в системі корпоративного податкового менеджмента: сутність та роль у забезпеченні

економічної безпеки суб'єкта господарювання. *Via Economica*. 2023. № 3. С. 34-41. <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2023-3-5>.

4. Карпушенко М., Карпушенко О. Теоретико-методологічні аспекти формування системи комплаєнс-контролю. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2023. № 1 (23). С. 132–142. DOI: 10.30837/ITSSI.2023.23.132.

5. Комплаєнс у податковій сфері: як сучасні підходи допомагають уникати ризиків. URL: <https://surl.cc/fksznn> (дата звернення 15.04.2025 р.).

6. Краєвський В.М., Мещеряков М.О. Податкова культура в системі управління податковими ризиками: інституційно-поведінковий механізм та інтегральна модель оцінювання ефективності податкової політики. *Актуальні питання економічних наук*. 2026. № 23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20156653>.

7. Крупка М.І., Ткачик Ф.П. Податковий комплаєнс як інструмент посилення фіскального потенціалу державного та місцевих бюджетів. *Інноваційна економіка*. 2024. № 3 (99). С. 103 – 109. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.3.13.

8. Курілов Є. Податковий комплаєнс та основні елементи управління комплаєнс-ризиками: бачення ОЕСР та МВФ. URL: <https://surl.li/ybsdoy> (дата звернення 04.04.2026 р.).

9. Лега О.В., Безкровний О.В., Ромаш Д.В., Шевченко А.О., Турченко А.Ю. Податковий комплаєнс: сутність, значення та стратегії впровадження. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14949251>.

10. Мельник Л.О. Податкова культура: зарубіжний досвід. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 2022. № 4 (83). DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.4.28>.

11. Назаренко І.М., Кардашева А.А. Податкова грамотність і податкова культура як інституційна основа соціальної відповідальності бізнесу. *Актуальні*

проблеми сталого розвитку. 2026. № 3 (5). С. 129-135.
[https://doi.org/10.60022/3\(5\)-15S](https://doi.org/10.60022/3(5)-15S).

12. Осаволіук О.О. Податковий комплаєнс: теоретичні аспекти та законодавче закріплення. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип. 3. С. 58-62. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.13>.

13. Податковий комплаєнс: сучасний підхід до взаємодії між податковою та платниками. URL: <https://surl.li/wpcwhd> (дата звернення 25.04.21026 р.).

14. Прокопенко І.А., Іванишина О.С. Роль податкових консультантів у формуванні податкової культури в країнах ЄС: досвід для України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. 2025. № 38(66). С. 176–183.

15. Прокопенко І., Іванишина О. Морально-етичні аспекти взаємовідносин платників податків та контролюючих органів: досвід країн ЄС. *Український економічний часопис*. 2024. № 4. С. 40–44. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-4-8>.

16. Пуголюк І. Вплив діджиталізації на стан податкового комплаєнсу підприємств. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. № 20. С. 354-363. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.354-363>.

17. Трещов М. Податкова культура крізь призму європейських цінностей та стандартів публічного адміністрування. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2026. № 19. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-02-02>.

18. Чернушенко А. Комплаєнс для сучасного бізнесу - необхідність, яка принесе вигоду. URL: <https://surl.li/vemxqv> (дата звернення 25.04.21026 р.).

19. Siglé M.A., Goslinga S., Speklé R.F., van der Hel L.E.C.J.M. The cooperative approach to corporate tax compliance: an empirical assessment. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 2022. Vol. 46. DOI: [10.1016/j.intaccudtax.2022.100447](https://doi.org/10.1016/j.intaccudtax.2022.100447).